

17.9.2025

EOAK/2176/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Pia Wirta

INKONTINENSSISUOJIENTÄ KÄYTTÖ YMPÄRIVUOROKAUTISISSA ASUMISYKSIKÖISSÄ

Tiivistelmä

Apulaisoikeusasiamies Sakslin kiinnitti hyvinvointialueen huomiota inkontinenssituotteista annetun ohjeen lainvastaisuuteen. Hyvinvointialueen antamasta ohjeesta sai käsityksen, että inkontinenssituotteille oli asetettu yleinen maksimäärä (5 kpl) vuorokaudessa.

Apulaisoikeusasiamies piti ohjeessa olevaa virhettä vakavana ja moitittavana sen kohdistuessa ympärivuorokautisessa palveluasumisessa oleviin iäkkäisiin, erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin. Lisäksi virheellinen ohje oli ollut voimassa pitkään.

Poikkeusluvalla oli mahdollista poiketa inkontinenssisuojille asetetusta vuorokautisesta lukumäärästä. Apulaisoikeusasiamies ei pitänyt asianmukaisena, että lakisääteisen ja tarpeen mukaisen palvelun toteutumiseksi tuli turvautua poikkeusmenettelyyn. Lisäksi apulaisoikeusasiamies totesi poikkeuslupamenettelyn olevan hallinnollisesti tarpeettoman raskaan.

Apulaisoikeusasiamies korosti perustuslain mukaista oikeutta ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään huolenpitoon. Ihmisarvon kunnioittaminen edellyttää, että ympärivuorokautisen asumispalvelun varassa elävän ikääntyneen henkilön inkontinenssituote on mahdollista vaihtaa aina tarvittaessa, riippumatta tuotteen luvatusista imukyvyistä. Ihmisarvoiseen elämään kuuluu myös se, että asukkaita avustetaan wc:hen, vaikka heillä olisi käytössään inkontinenssisuoja. Wc-käynneissä avustaminen ylläpitää asukkaiden toimintakykyä ja on osa hyvää hoitoa ja huolenpitoa.

Lisäksi apulaisoikeusasiamies muistutti, että inkontinenssisuojien käyttöä, harvaa vaihtoa tai sitä, ettei wc-käynneissä avusteta, ei voi hyväksyttävästi perustella henkilöstövoimavarojen riittämättömyydellä.

1 OMA-ALOITE

Päätin omana aloitteenani selvittää Pirkanmaan hyvinvointialueen hoitotarvikkeisiin liittyviä käytäntöjä ikääntyneiden ympärivuorokautisissa asumispalveluissa. Ikääntyneiden ympärivuorokautiseen palveluasumiseen kohdistuneilla tarkastuksilla¹ ilmeni, että inkontinenssisuojille oli Pirkanmaan hyvinvointialueella asetettu vuorokausikohtainen lukumäärä tilanteesta riippumatta.

Pirkanmaan hyvinvointialueella oli yhtenäistetty hoitotarvikepalvelun toimintaperiaatteet. Yhtenäisten käytäntöjen mukaan maksutta jaettavat hoitotarvikkeet jaetaan samansisältöisten ohjeiden ja kriteerien perusteella. Myös hoitotarvikevalikoima on samanlainen jokaisessa Pirkanmaan kunnassa ja hoitotarvikkeiden kilpailutus toteutetaan keskitetysti.

Pirkanmaan hyvinvointialueen antaman ”Hoitotarvikepalvelun kriteerit ja yleisohje (päivitetty 13.3.2024)” mukaan ”Inkontinenssisuojia voi saada enintään 5 kpl/vrk. Suoja valitaan asiakkaan yksilöllisen tarpeen ja suojan imukyvyn mukaisesti siten, että suojan imukyky riittää vaipan vaihtamiseen 6–8 tunnin välein”

Totesin tarkastuspöytäkirjoissa menettelyn olevan lainvastaista, silloin kun hoitotarvikkeina käytettävien inkontinenssisuojien määrä on hyvinvointialueella rajoitettu yleisesti viiteen kappaleeseen vuorokaudessa. Korostin hoitotarvikkeiden tarpeen arvioimista yksilöllisesti. Mikäli asiakkaan yksilöllisestä tarpeesta on epäselvyyttä, tulisi lääkärin arvioida asiakkaan terveydentila ja hoitotarvikkeiden tarve.

Viittasin myös terveydenhuoltolakiin, jonka esitöissä² todetaan, että hoidon ja sairauden seurannassa tarvittavien hoitotarvikkeiden jakelun tulee aina perustua yksilölliseen tarpeeseen, jonka määrittelee hoitava lääkäri.

2 SELVITYS

Pirkanmaan hyvinvointialueen asiantuntija- ja konsultaatiopalveluiden apulaisylilääkäri antoi 26.5.2025 asiassa selvityksen.

Selvityksen mukaan Pirkanmaan hyvinvointialueella hoitotarvikepalvelu on keskitettyä toimintaa. Pirkanmaan hyvinvointialueella tehtiin alkuvaiheessa erittäin suuri työ, jotta toiminta saatiin koko hyvinvointialueelle mahdollisimman yhdenvertaiseksi. Hoitotarvikejakelu oli maakunnan 23:n kunnan alueella järjestetty hyvin erilaisilla tavoilla.

---

¹ Pöytäkirjat [2474/2024](#), [2475/2024](#), [2476/2024](#) ja [2477/2024](#) luettavissa osoitteessa www.oikeusasiamies.fi

² Hallituksen esitys Eduskunnalle terveydenhuoltolaiksi sekä laeiksi kansanterveystlain ja erikoissairaanhoidon lain muuttamiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamiseksi (HE 90/2010 vp), s. 118.

Selvityksessä todetaan, että toiminnan yhtenäistämisen yhteydessä kirjoitettiin ohjeistusta tuotteiden käyttöön. Hyvinvointialueella järjestettiin paljon koulutusta, luotiin opastusmateriaalia ja järjestettiin tiedotusta. Selvityksessä korostetaan hyvinvointialueella olevan erittäin paljon ympärivuorokautisen palveluasumisen yksiköitä, joista suuri osa on ulkoistettu ja tiedottaminen niihin on ollut haasteellista.

Selvityksen mukaan hoitotarvikepalvelun kriteereissä ja yleisohjeessa mainitaan inkontinenssituotteiden kohdalla yksilöllinen arviointi, mutta samassa virkkeessä kerrotaan arvioinnin johtavan siihen, että vaipan imukyky kestäisi vaihdon 6–8 tunnin välein, jolloin asiasta jää väärä käsitys lukijalle.

Selvityksen mukaan hyvinvointialueen koulutuksissa ja tiedotteissa opastettiin valitsemaan yksilöllisesti potilaan kliinisen tilan mukainen hoitotarvike sekä tarvittava määrä. Tästä mainitaan esimerkkeinä Tiedote lasten vaippojen jakelusta 17.2.2023 ja Vastaanottopalveluiden ulkoistetuille tuottajille 24.2.2023 lähetetyt ohjeet. Selvityksessä todetaan, että valitettavasti varsinaisesta ohjeesta sekä Ikäihmisten- ja vammaispalveluiden yksityisille palvelutuottajille 29.5.2023 lähetetystä tiedotteesta tämä yksityiskohta puuttuu, mikä on valitettava virhe.

Selvityksen mukaan hyvinvointialueella on kuitenkin myönnetty vuodesta 2023 alkaen usealle kymmenelle henkilölle poikkeuslupa koskien joko inkontinenssisuojien määrää vuorokaudessa tai tuotemerkkiä. Potilaan kliinisen tilanteen niin vaatiessa, vaippoja saa enemmän kuin viisi vuorokaudessa tai itselle sopivaa tuotetta.

Selvityksessä todetaan, että hyvinvointialue tulee mahdollisimman pian korjaamaan ohjeistuksen oikeaksi ja tiedottamaan asiasta ympärivuorokautisille asumisyksiköille sekä muille maksuttomia hoitotarvikkeita käyttäville sekä niitä määrääville henkilöille.

3 KESKEISET OIKEUSSÄÄNNÖT

Suomen perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.

Suomen perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 8 §:n 1 momentin mukaan hyvinvointialue vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä alueellaan ja on järjestämisvastuussa asukkaidensa sosiaali- ja terveydenhuollosta.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, potilaslaki) 3 §:n 1 momentin mukaan jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon.

Potilaslain 3 §:n 2 momentin mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 24 §:n kohdan 1 mukaan hoitosuunnitelman mukaiset pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet sisältyvät hyvinvointialueen järjestämisvastuulla oleviin sairaanhoitopalveluihin.

Terveydenhuoltolain 25 §:n 1 momentin mukaan hyvinvointialueen on järjestettävä alueensa asukkaiden kotisairaanhoito. Kotisairaanhoito on hoito- ja palvelusuunnitelman mukaista tai tilapäistä potilaan asuinpaikassa, kotona tai siihen verrattavassa paikassa moniammatillisesti toteutettua terveyden ja sairaanhoidon palvelua. Kotisairaanhoidossa käytettävät hoitosuunnitelman mukaiset pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet sisältyvät hoitoon.

Hallituksen esityksessä Eduskunnalle terveydenhuoltolaiksi sekä laeiksi kansanterveystyön ja erikoissairaanhoitolain muuttamiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamiseksi (HE 90/2010 vp), todetaan 25 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 118) seuraavasti: Hoidon ja sairauden seurannassa tarvittavien hoitotarvikkeiden jakelun terveyskeskuksesta potilaalle tulee aina perustua yksilölliseen tarpeeseen, jonka määrittelee hoitava lääkäri.

Terveydenhuollon ammattihenkilöstä annetun lain (559/1994, ammattihenkilölaki) 15 §:n 2 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöllä on velvollisuus ottaa huomioon, mitä potilaan oikeuksista säädetään.

Ammattihenkilölain 22 §:n 1 momentin mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärityksestä ja siihen liittyvästä hoidosta.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 4 §:n 1 momentin mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 30 §:n 1 momentin mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan eikä hänen ihmisarvoaan loukata.

4 RATKAISU

Totean, että hoitotarvikkeina käytettävien inkontinenssisuojien vuorokautisen määrän ympärivuorokautisessa palveluasumisessa tulee perustua iäkkään henkilön yksilölliseen tarpeeseen. Määrän rajoittaminen yleisesti tiettyyn kappalemäärään ilman arviota henkilön yksilöllisestä tarpeesta on lainvastaista.

Korostan, että puhtaus ja hyvä hygienian hoito ovat osa laadultaan hyvää hoitoa. Hyvä hygienia vaikuttaa iäkkään henkilön kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, mielialaan sekä edesauttaa terveyden ylläpitoa, muun muassa ehkäisemällä tulehdusten syntymistä. Totean, että asiakkaalla on laissa säädetty oikeus saada sosiaalihuollon tuottajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua.

Asiassa saadussa selvityksessä todetaan, että inkontinenssituotteiden ohjeissa (päivitetty 13.3.2024) oli virhe, jonka johdosta ohjeiden käyttäjälle jää väärä käsitys tuotteisiin liittyvästä vuorokautisesta enimmäismäärästä. Lisäksi selvityksessä todetaan, että yksityisille ikäihmisten- ja vammaispalveluiden palveluntuottajille 29.5.2023 annetusta tiedotteesta puuttui tieto mahdollisuudesta poikkeamapäätökseen (verrattuna tiedotteeseen 24.2.2023) tai menettely havaittaessa tarve poikkeamiseen ohjeistuksesta tai tuotevalikoimasta (verrattuna tiedotteeseen 17.2.2023).

Pidän ohjeessa ja tiedotteessa olevaa virhettä vakavana ja moitittavana. Moitittavuutta lisää se, että se on kohdistunut ympärivuorokautisessa palveluasumisessa oleviin iäkkäisiin henkilöihin, jotka usein ovat erityisen haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä ja joilla itsellään ei ole voimavaroja tai toimintakykyä huolehtia oikeuksiensa toteutumisesta. Lisäksi virheellinen ohje on ollut voimassa pitkään.

Hyvinvointialueen antamalla sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämistä koskevilla ohjeilla voidaan yhtenäistää käytäntöjä ja siten niillä on tärkeä merkitys yhdenvertaisuuden edistämässä. Ohjeet voivat kuitenkin olla vain lainsäädäntöä täydentäviä eikä niillä voida rajoittaa tai sulkea pois lainsäädännössä turvattuja oikeuksia. Ohjeet ja käytännöt, jotka eivät jätä tilaa palvelun tarvitsijan yksilöllisen tarpeen huomioon ottamiselle, eivät ole lain mukaisia eikä niitä saa soveltaa.

Kiinnitän Pirkanmaan hyvinvointialueen huomiota vastaisen varalle ohjeiden lainmukaisuuteen. Olen menettelyn moitittavuutta arvioidessani ottanut huomioon sen, että hyvinvointialue selvityksensä mukaan korjaa antamansa ohjeet sekä tiedottaa asiasta maksuttomia hoitotarvikkeita määrääville ja niitä tilaaville tahoille.

Pirkanmaan hyvinvointialueen selvityksen mukaan koulutuksessa opastettiin valitsemaan yksilöllisesti potilaan kliinisen tilan mukainen hoitotarvike sekä tarvittava määrä. Pidän tätä myönteisenä. Saamani selvityksen mukaan 2023 alkaen usealle kymmenelle henkilölle on myönnetty lupa poiketa joko inkontinenssisuojien määrästä vuorokaudessa tai tuotemerkestä. Selvityksen mukaan potilaan kliinisen tilanteen niin vaatiessa hän voi saada itselleen sopivan tuotteen tai suuremman määrän kuin ohjeenmukaisen viisi vuorokaudessa. Käsitykseni mukaan menettely, jonka mukaan ympärivuorokautisen palveluasumisen iäkkään asiakkaan tulee saada poikkeuslupa hänelle laissa säädetyn tarpeen mukaisen palvelun toteutumiseksi ei ole asianmukainen. Menettely vaikuttaa myös hallinnollisesti tarpeettoman raskaalta.

Totean yleisellä tasolla vielä seuraavan.

Perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvataan jokaiselle oikeus ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään huolenpitoon. Perustuslain 19 §:n 2 momentissa turvataan jokaiselle oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Näitä perusoikeuksia on konkretisoitu potilaslain 3 §:llä, jonka mukaan potilaan hoito on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata.

Ihmisarvon kunnioittaminen edellyttää, että ympärivuorokautisen asumispalvelun varassa elävän ikääntyneen henkilön inkontinenssituote on mahdollista vaihtaa aina tarvittaessa, riippumatta tuotteen luvatusista imukyvyistä. Ihmisarvoiseen elämään kuuluu myös se, että asukkaita avustetaan wc:hen, vaikka heillä olisi käytössään inkontinenssisuoja. Wc-käynneissä avustaminen ylläpitää asukkaiden toimintakykyä ja on osa hyvää hoitoa ja huolenpitoa.

Muistutan, että inkontinenssisuojan käyttöä, harvaa vaihtoa tai sitä, ettei wc-käynneissä avusteta, ei voi hyväksyttävästi perustella henkilöstövoimavarojen riittämättömyydellä.

5 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 4 esittämäni käsityksen Pirkanmaan hyvinvointialueen menettelystä sen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.